

VALO-M: Jaarverslag 1988

De VALO-M heeft in het verslagjaar een partijtje meegeblazen in de discussie over basisvorming en eindtermen. In eigen huis, dat wil zeggen in de Resonansgroep en in alle drie de ad hoc subcommissies die ook in 1988 adviesvoorbereidende activiteiten voor de VALO-M hebben uitgevoerd, hebben 'basisvorming' en 'eindtermen' heel wat voorbereidings- en vergadertijd in beslag genomen.

Adviesvoorbereiding

De invalshoeken voor de discussies over basisvorming en eindtermen in de ad hoc subcommissies verschilden naar gelang de taakstelling.

De ad hoc subcommissie Werken aan Taalvaardigheid — wier eerste taak het is de advisering voor te bereiden m.b.t. leerplanontwikkeling voor moedertaalonderwijs in het basisonderwijs — heeft de voorstellen voor eindtermen voor basisonderwijs geanalyseerd. Ze is daarbij tot de bevinding gekomen dat het, enerzijds, onwenselijk is centraal vastgestelde eindtermen in te voeren voor Nederlands en Fries, en, anderzijds, dat de voorgestelde eindtermen lacunes vertonen, gemeten aan een inventaris van wenselijke inhouden van moedertaalonderwijs.

Naar het oordeel van de Resonansgroep zijn eindtermen strijdig met allerlei diep verankerde opvattingen over (taal)onderwijs en rechten en plichten die daarmee verbonden zijn, met name het recht op vrijheid van richting en inrichting van onderwijs. Verder vindt de Resonansgroep dat een eventuele basisvorming voor *alle* leerlingen moet gelden. Een basis-

vorming die op twee niveaus wordt aangeboden en afgesloten, is strijdig met die opvatting. Een basisvorming die verder gekoppeld is aan een selectiemechanisme dat ertoe moet leiden dat 20% van de populatie die basisvorming niet op een minimumniveau zal afsluiten, is voor de VALO-M niet acceptabel.

De ad hoc subcommissie Moedertaalonderwijs en basisvorming — die zich vooral bezig houdt met het voorbereiden van een adviesvoorbereidende nota over wenselijke inhouden voor moedertaalonderwijs in de eerste fase van het voortgezet onderwijs — is betrokken geweest bij het opstellen van het commentaar dat de VALO-M over de eindtermen basisvorming heeft uitgebracht aan de Eindtermencommissie Nederlands.

Ook deze eindtermen zullen — naar het oordeel van de VALO-M — eerder leiden tot (het instandhouden van) (een bepaald functioneel) deelvaardigheidsonderwijs, dan tot onderwijspraktijken waarin taal geïntegreerd wordt onderwezen.

Naast basisvorming en eindtermen waren in de elf vergaderingen in 1988 in de Resonansgroep belangrijke agendapunten: de advisering over het leerplanontwikkelingsproject Nederlands voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Dit project is in ontwikkeling bij het Instituut voor Leerplanontwikkeling SLO, zoals de SLO sinds de invoering van de WOV (Wet Onderwijsverzorging) heet.

Adviesvoorbereiding over leerplanontwikkeling voor moedertaalonderwijs in het basisonderwijs.

Adviesvoorbereidend onderzoek: o.m. interviewonderzoek naar de notie 'leerlijnen' en interviewonderzoek naar behoeften aan leerplanontwikkeling van leraren Nederlands die in het Volwassenenonderwijs werken.

Ontwikkeling van beleid binnen de VALO-M.

Conferenties

De ad hoc subcommissie Taal in het kader van intercultureel onderwijs heeft in 1988 vooral gewerkt aan het meer intercultureel maken van vakken die in het voortgezet onderwijs worden gegeven. Zij heeft daartoe een conferentie belegd op 11 november 1988 voor lerarenopleiders en betrokkenen bij (de advisering over) leerplanontwikkeling. Bij de diverse vakken bleken aanzienlijke verschillen te constateren in de mate waarin ontwikkelingen hebben plaatsgevonden in de richting van intercultureel onderwijs.

Op 2 juni vond een adviesvoorbereidende conferentie plaats in Arnhem. Daar kwamen leraren Neder-

lands die werkzaam zijn in de eerste fase van het voortgezet onderwijs, bijeen om met elkaar en met de inleiders te discussiëren over de voorstellen voor basisvorming en de plannen voor afsluiting daarvan met eindtermen op twee niveaus.

In het algemeen bleken de aanwezige leraren weinig waardering te hebben voor een van bovenaf opgelegde basisvorming- en eindtermenoperatie. Ze voorzagen grote problemen met het geven van onderwijs aan heterogeen samengestelde groepen. Aan een ingrijpende verandering van het onderwijs zou — naar de mening van betrokkenen — adequate scholing, leerplan- en materiaalontwikkeling vooraf moeten gaan. Ook tijdens en na de invoering van een dergelijke verandering is zulks gewenst.

In samenwerking met de Didactiekcommissie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen zijn twee conferenties georganiseerd over Nederlands-als-tweede-taal in het voortgezet onderwijs. Op 12 november vond een bijeenkomst voor leraren plaats in Rotterdam; een soort herhaling daarvan was op 10 december in Utrecht. Ook voor (de ontwikkeling van) het vakgebied NT2 zijn er wensen gearticuleerd voor nascholing en voor materiaalontwikkeling.

In samenwerking met het International Mother Tongue Education Network (IMEN) organiseerde de VALO-M in mei in Nijmegen een vierdaagse bijeenkomst met een kleine groep opleiders en onderzoekers van moedertaalonderwijs in tien Europese landen.

Verslagen van conferenties worden — zo lang de voorraad strekt — gratis toegestuurd aan belangstellenden. Bestellingen kunt u opgeven aan het secretariaat van de VALO-M.

Uitgebracht(e) adviezen/commentaar

De VALO-M heeft zes adviezen uitgebracht. (De verschillende adviezen over eindtermen basisonderwijs hebben betrekking op verschillende versies en stukken.)

1 Advies aan de Bestuursraad van het ILO (SLO) over eindtermen basisonderwijs (kenmerk: 5410/88-48/1, 15.2.88).

2 Advies over eindtermen basisonderwijs (kenmerk: 5410/88-72/2, 13.4.88).

3 Advies over eindtermen basisonderwijs (kenmerk: 5410/88-190/3, 21.9.88).

4 Advies over de meerjarenplanning van het ILO (SLO) (kenmerk: 5410/88-210/4, 21.9.88).

5 Advies aan het Hoofd AVO van het ILO (SLO)

over het Projectplan Nederlands Voortgezet onderwijs eerste fase (kenmerk: 5410/88-238/5, 24.10.88).

6 Commentaar aan de Eindtermencommissie Nederlands op de concept-eindtermen Nederlands voor de basisvorming (kenmerk: 5410/88-239/6, 1.11.88). Kopieën van de adviezen kunnen opgevraagd worden bij het secretariaat van de VALO-M.

Publikaties

Twee activiteiten van en met de VALO-M zijn in het verslagjaar afgerond met een publikatie:

1 Delnoy, R. e.a. (eds.) *Portraits in Mother Tongue Education. Teacher diaries as a starting point for comparative research into standard language teaching in Europe* VALO-M, Enschede, 1988.

2 Zwitserlood, F. (ed.) *Verslag van de derde Conferentie Het Schoolvak Nederlands in het Voortgezet Onderwijs gehouden te Amsterdam, 14 oktober 1988* VALO-M, Enschede, 1988.

Deze publikaties kunnen besteld worden bij het secretariaat van de VALO-M (Gerrie Beuwer), Postbus 2061, 7500 CB Enschede. Telefonisch bereikbaar op werkdagen van 13.00-17.00 uur: 053 — 84252.

Resy Delnoy, secretaris VALO-M

Het schoolvak Nederlands

‘Conferenties onder de brede noemer “Het schoolvak Nederlands in het voortgezet of secundair onderwijs” oogstten succes in 1986 in Amsterdam, in 1987 te Antwerpen. Bij de derde conferentie, op 14 oktober te Amsterdam, moesten we meer dan honderdtwintig late aanmelders terugwijzen: met ruim tweehonderd aanwezigen was de beschikbare ruimte overvol.’ Dit is de eerste zin uit het voorwoord van het onlangs verschenen verslagboek van die conferentie.

Dit voorwoord gaat verder: ‘Algemeen, breed, open en toekomstgericht — deze criteria vormden in 1985 de toetssteen voor de nieuwe jaarlijkse Vlaams-Nederlandse conferenties, die de vakverenigingen beoogden.’

Het boek bevat 25 lezingen van de 26, die er zijn gehouden. De thema’s zijn zeer gevarieerd: ‘van doelen voor basisonderwijs tot aansluitingsproblemen bij tertiair onderwijs, een aanbod “voor elk wat wils”’.

Ik wijd hier een paar zinnen aan de eerste drie artikelen, die mij uitnodigden tot lezen.

Het eerste is van Kees Sluis. Kees is voorzitter van de ad hoc subcommissie moedertaalonderwijs en basisvorming van de Veldadviescommissie Leerplanontwikkeling Moedertaalonderwijs (VALO-M). Deze commissie bereidt een nota voor over wenselijke inhouden mto in de eerste drie jaren van het vo, maar Kees levert zijn bijdrage hier op persoonlijke titel. Daar ik lid ben van de eindtermencommissie Nederlands ben ik geïnteresseerd in wat Kees schrijft over de aansluiting van de eindtermen bij de praktijk van de ontwikkelingen in het mto, over de haalbaarheid voor alle leerlingen en over de verdeling naar niveau in het eindtermenconcept.

Wat betreft het eerste punt is Kees tevreden. Op de twee andere punten heeft hij kritiek. En zijn conclusie is, dat integrale invoering van deze concept-eindtermen niet mogelijk is en op sommige punten zelfs ongewenst.

Het tweede artikel heeft als titel 'Om Janneke en Mieke Nederlands te leren, moet je eerst Janneke en Mieke kennen'. Ik viel zogezegd op de titel, want in het lbo, waar ik werk, is het van groot belang de voorwaarden tot leren te scheppen en die liggen vaak in het persoonlijke vlak. Jos v.d. Poel, de auteur, beschrijft hoe hij na een aantal frustrerende ervaringen bij het waarnemen van collega's, in zijn eigen klassen een systeem ging opzetten van niet-cognitieve zaken, die het leren beïnvloeden. Hij komt dan op items als leeftijd, sekse, belangstelling, sociaal gedrag, schoolvorderingen, werkhouding, motivatie, creativiteit, taalbeheersing, zelfstandigheid, fysieke conditie, aantrekkelijkheid, om er maar een aantal te noemen.

Vervolgens legt Jos verband met het vak Nederlands, dat bij uitstek geschikt is vanwege de grotere sociale functie die dit vak zou hebben in vergelijking met andere vakken. Ik citeer: 'Ik geloof zeer sterk, dat de leerkracht Nederlands via deze taaleffekten een zeer grote invloed kan uitoefenen, zelfs langs de kinderen de ouders kan bereiken en tot andere houdingen brengen. Toch blijven *ingrijpende veranderingen in de psycho-sociale ontwikkeling* van de leerling een belangrijke stressor.'

Ten slotte gaat het nog over de aanpak. Wie wil weten hoe Jos dat doet, leze het verslag.

Het verhaal van Sjef Klinkenberg over 'Didactiek rond speelfilms in het VO' trok mij aan, omdat ik daar geen enkele ervaring mee had. En volgens het artikel ben ik daarin niet de enige, want het kostte moeite een school te vinden, die systematisch aan dit onderwerp deed. Sjef vergelijkt de officiële doelstellingen met de praktijk en constateert daartus-

sen nogal wat verschil. Dan komt er een stukje geschiedenis en een deel theorie dat parallellen ziet tussen de drie bekende stromingen in de literatuurdidactiek en de filmdidactiek. Tot slot geeft Klinkenberg een alternatief in de vorm van een *cursus speelfilm kijken*, waarin aan de orde kan komen wat er te bekijken valt, waarom je dat zou bekijken en hoe je dat zou kunnen doen.

Behalve deze drie presentaties zijn er nog 22 andere. Wie het verslag wil bestellen kan dat doen bij: Frans Zwitserlood, Instituut voor Neerlandistiek, Spuistraat 134, 1012 VB Amsterdam, tel. 020 — 5254638.

Addie Gerritsen

ONDERZOEKSVOORSTELLEN VOOR DE SVO

De Sectie Nederlands van de
Vereniging van Leraren in Levende Talen

De Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands,

*Aan SVO het Instituut voor Onderzoek van het
Onderwijs,
Sweelinckplein 14,
2517 GK 's-Gravenhage,*

betreft: onderzoekswensen veldverenigingen

Gouda, 14-12-1988

In 1985 en opnieuw in 1986 heeft de Sectie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen de aandacht gevraagd van SVO voor een aantal onderwerpen op het gebied van de didactiek van het Nederlands, die naar haar mening wetenschappelijk onderzocht moesten worden. Bij die gelegenheid is ook gewezen op het grote maatschappelijke belang van een goed onderwijs in de Nederlandse taal voor alle leeftijdsgroepen. Dat het grote maatschappelijke belang van het vak Nederlands overigens ook buiten onze kring onderschreven wordt, blijkt uit het feit, dat in de Lagendijk enquête 'Nederland en het talenonderwijs' van 1988 Nederlands het belangrijkste vak gevonden wordt.

De Sectie Nederlands heeft vervolgens met vreugde geconstateerd, dat SVO tenminste t.a.v. twee van deze onderwerpen, namelijk schrijfvaardigheid en taalbeschouwing, haar pleidooi heeft gehonoreerd.

De Sectie Nederlands wendt zich nu opnieuw, nu samen met de Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands, tot u met een aantal onderzoekswensen. In de loop van 1988 hebben de beide veldverenigingen in overleg nagegaan, welke onderwerpen naar hun inzien ten onrechte onbelicht blijven in onderzoek. Daarbij zijn ook de eerder ingediende wensen aan een heroverweging onderworpen. Dit overleg resulteerde in de selectie van vier onderwerpen. Onderzoek naar allevier deze onderwerpen werd van groot belang geacht.

Uitwerkingen van deze onderwerpen zijn vervolgens ter consultatie voorgelegd aan de Maatschap voor Onderzoek van het Moedertaalonderwijs, waarin vertegenwoordigers zitting hebben van onderzoeksinstituten, universitaire instituten en lerarenopleidingen.

De Maatschap heeft geadviseerd met betrekking tot de formulering van de onderzoekswensen, met betrekking tot onderzoeksmethodologische zaken, en met betrekking tot de onderlinge prioritering. Deze adviezen hebben meegespeeld bij de definitieve formulering van de wensen. Over de selectie van de onderwerpen en over de onderlinge prioritering, die hieronder aangegeven wordt, bestond tussen de beide veldverenigingen en de Maatschap grote eenstemmigheid.

De veldverenigingen zijn van mening, dat onderzoek gedaan moet worden naar de volgende onderwerpen:

- 1 Ontwikkeling van *spreek- en luisteronderwijs* in het Voortgezet Onderwijs.
- 2 Ontwikkeling van *kwalificerende modules* voor v.o.2/havo en vwo in het onderwijs Nederlandse taal en letterkunde, in samenhang met de verbetering van de aansluiting tussen Voorbereidend Hoger Onderwijs en Hoger Onderwijs.
- 3 Ontwikkeling van een strategiegeoriënteerde *leesvaardigheidsdidactiek* voor zwakkere leerlingen in heterogene klassen in de eerste fase van het Voortgezet Onderwijs.
- 4 *Taalvaardigheidsonderwijs* in het Hoger Beroepsonderwijs als onderdeel van een geplande leerweg.

De noodzaak van onderzoek naar deze zaken moet gezien worden tegen de achtergrond van ontwikkelingen die gaande zijn:

- het formuleren van eindtermen basisonderwijs;
- het formuleren van eindtermen basisvorming;
- de inhoudelijke vormgeving van de vakken in de Basisvorming;
- een andere onderwijsorganisatie in de tweede fase van het Voortgezet Onderwijs;
- de organisatorische veranderingen in het hbo en

de daarmee gepaard gaande inhoudelijke verschuivingen.

Al deze ontwikkelingen hebben consequenties voor de didactiek en de inhoud van het vak Nederlands, en hebben daarmee ook consequenties voor de onderwijsgeveden. Onderzoek gericht op deze vakspecifieke problemen lijkt ons dan ook zeer noodzakelijk.

Over de aparte onderwerpen het volgende.

Onderzoek naar het spreek- en luisteronderwijs in de eerste fase van het Voortgezet Onderwijs is dringend noodzakelijk. Er is de afgelopen jaren te weinig systematisch onderzoek gedaan op dit gebied met als gevolg, dat de aandacht van leerplanontwikkelaars zich vooral is gaan richten op schriftelijk taalgebruik.

Het door ons voorgestelde onderzoek naar het leesonderwijs heeft als doel duidelijkheid te verschaffen over de mogelijkheden en consequenties van een leesonderwijs, dat duidelijker rekening houdt met zwakke lezers. Het moet gezien worden in het licht van de tendens naar vergroting van de zorgbreedte in de 1e fase van het Voortgezet Onderwijs. Het raakt daarmee dus in eerste instantie het Voortgezet Onderwijs 1e fase, maar heeft daarnaast ook te maken met ontwikkelingen in het (Voortgezet) Speciaal Onderwijs.

In het Voortgezet Onderwijs 2e fase zullen naar alle waarschijnlijkheid in de komende jaren experimenten plaats vinden met gemodulariseerd onderwijs. Het onderzoek betreffende het onderwijs Nederlandse taal en letterkunde in het v.o.2 dat wij voorstellen, heeft als achtergrond de wens na te gaan wat de gevolgen van een modularisering zullen zijn voor het vak Nederlands.

De vierde aanvraag tenslotte betreft onderzoek naar de situatie in het hbo. Hoewel wij ons bewust zijn van het feit, dat het hbo, afgezien van de Lerarenopleidingen niet tot de reguliere onderzoeksterreinen van SVO behoort, dienen wij toch opnieuw een dergelijk verzoek bij u in. De speciale aard van onze aanvraag, die namelijk een deelaspect beslaat van de aansluiting onderwijs — arbeidsmarkt, wettigt dat ons inziens. Een andere reden ligt in het belang dat wij hechten aan een goede longitudinale ordening van inhouden en werkwijzen bij het vak Nederlands. Wij willen blijven benadrukken, dat, waar er voor vakgericht onderzoek in het hbo geen andere realiseringmogelijkheden lijken te zijn, SVO nog de meest aangewezen instantie lijkt om zich dit probleem aan te trekken.

Bij de formulering van de onderzoekswensen hebben wij getracht zoveel mogelijk rekening te houden met de eisen genoemd in uw brief van 28 oktober 1987, kenmerk 72117/APO/WF/ee.

Vanuit ons perspectief als veldverenigingen hebben wij verder bij het formuleren van de aanvragen de volgende zaken als belangrijk beschouwd:

- Het onderzoek bevat zo mogelijk construerende elementen.
- Het onderzoek biedt zo mogelijk leerkrachten keuzemogelijkheden, respectievelijk argumenten voor keuzes aan, of is dermate expliciet in zijn eigen keuzes, dat daar goed op gereflecteerd kan worden.
- Het onderzoek draagt bij tot de onderbouwing van de standpuntbepaling van de veldverenigingen inzake structurele en actuele ontwikkelingen in het onderwijsbeleid.
- Het onderzoek biedt in het algemeen aanknopingspunten voor door de veldverenigingen wenselijk geachte discussies over (onderdelen van) het vak Nederlands, en in verband daarmee in het bijzonder voor nascholingsactiviteiten en publikaties.

Wij zijn ons ervan bewust, dat onze aanvragen op onderdelen nadere specificaties of keuzes nodig maken. Wij zouden het dan ook zeer op prijs stellen, wanneer wij tijdens uw besluitvormingsproces betrokken zouden kunnen zijn in aanvraagverheldering.

Het Sectiebestuur Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen, en

De Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands, contactpersoon:

R.M. Klein, Beemddras 90, 2804 NW Gouda

bijlage: onderzoekswensen

Onderzoekswensen SBN-Levende Talen en VON

Onderwerp 1

Ontwikkeling van spreek- en luisteronderwijs in het v.o.

Probleemstelling

Het spreek- en luisteronderwijs in het v.o. bevindt zich in een deplorabele positie. Dit komt tot uitdrukking in het volgende:

- 1 voor spreek- en luisteronderwijs is er niet of nauwelijks leerplanontwikkeling geweest; een behoorlijk omschreven leerplan voor het aanleren

van deze vaardigheden op de v.o.-leeftijd bestaat dan ook niet;

- 2 in het verlengde hiervan klagen leraren over onvoldoende duidelijkheid omtrent wat met spreek- en luisteronderwijs bereikt kan/moet worden (de doelen) en op welke wijze dit te bereiken zou zijn (de middelen, de werkvormen);
- 3 er is ook onduidelijkheid over welke spreek- en luistersituaties in klasseverband geoefend moeten c.q. kunnen worden. Wat zijn de behoeften op dit gebied, wanneer de leerling in de maatschappij of in het vervolgonderwijs verder zijn/haar weg zoekt?
- 4 leraren hebben ook geen inzicht in de vaardigheden die de leerlingen op dit gebied vanuit het basisonderwijs meebrengen (beginsituatie) en weten die ook niet goed te toetsen;
- 5 in de afgelopen jaren zijn er door het CITO wel verschillende spreektoetsensets en luisteroetsensets geproduceerd, maar onduidelijk is: a. op welk 'niveau' deze toetsen staan dan wel aansluiten en b. hoe het onderwijs tussen de toetsen in moet worden georganiseerd.

Hoewel spreken en luisteren de meest frequent gehanteerde en maatschappelijk relevant geachte (taal-) vaardigheden zijn, heeft het (voortgezet) onderwijs dus niet de beschikking over een adequaat werkpakket voor het aanbrengen c.q. vergroten van deze vaardigheden.

Toelichting op de probleemstelling

Om de deplorabele toestand van het spreek- en luisteronderwijs te kunnen verklaren is het nuttig een korte inventarisatie van de ontwikkelingen sinds 1970 te geven.

- a. Ontwikkelingen ten aanzien van het spreek- onderwijs.
Puur spreekonderwijs omvat meestal het houden van een kortere of langere spreekbeurt. Op deze vorm is veel kritiek geuit (onder andere door Griffioen 1975 en 1978). Deze kritiek heeft betrekking op:
 - 1 het onnatuurlijke van de spreekbeurtsituatie;
 - 2 het feit dat de spreekbeurt meestal wordt becijferd alsof hij een eindprestatie betreft, terwijl de spreekbeurt een oefensituatie zou moeten zijn.
- Toch komt de spreekbeurt nog steeds in veel lessen Nederlands voor. De grote vraag is echter of deze 'incidentele spreekbeurten in de klas' een adequaat antwoord zijn op het feit dat veel mensen een spreekbeurt/lezing voor een groep als

moeilijk ervaren (vergelijk Janssen en Bonset 1987).

b. Ontwikkelingen ten aanzien van het luisteronderwijs.

Puur luisteronderwijs is pas sinds 1970, onder druk van de regelgeving voor het eindexamen Nederlands, ontwikkeld. Veel leraren grepen toen — en nu nog(!) — naar de CITO-toetsen om de luistervaardigheid te toetsen. Deze toetsen hebben slechts betrekking op een beperkt deel van de luistersituaties en bovendien zegt Lammers (1982): 'Het zwaartepunt van het bezig zijn met luisteren hoort in het onderwijs en niet in de toetsing te liggen' (p. 450).

Onderzoek naar wat luistervaardigheid is en hoe die vaardigheid mogelijk geleerd kan worden, is in het verleden gedaan door Lammers (zie DCN-cahier 5) en Van Bezooijen (1979). Voor de lespraktijk ontwikkelden zij enkele lespakketten, waarin zij de nadruk legden op begrippen als 'interpretatie', 'luisterdoel' en 'luistermodus'. Deze pakketten zijn een eigen leven gaan leiden en over het effect van hun voorbeelden is nooit gepubliceerd.

c. Spreken en luisteren geïntegreerd.

Nadat spreken en luisteren in monoloogsituaties (de 'pure' vorm) fel waren bekritiseerd, verschenen er publikaties die de integratie van spreken en luisteren propageerden. Er werd een pleidooi gehouden voor discussie-onderwijs (*Levende Talen* 1981), later gevolgd door lesvoorbeelden van tweegesprekken (onder andere in *Moedertaaldidactiek*). In het onderwijs ging men op verschillende plaatsen over tot discussie-onderwijs, maar niet zonder problemen. De onderwerpkeuze, de organisatie ervan in grote klassen en de motivatie van de leerlingen vorm(d)en vaak obstakels voor 'goed' spreek- en luisteronderwijs.

Als gevolg van het 'dode spoor' waarop de vakdidactische ontwikkelingen op het gebied van spreek- en luisteronderwijs zijn geraakt, dreigt het onderwijs in deze vaardigheden aan terrein te verliezen (vergelijk lezing van A. Braet op VIOT-congres in Amsterdam, december 1987).

Daar spreken en luisteren de frequentste activiteiten van taalgebruikers zijn en deze niet als onprobleematisch worden ervaren door oud-scholieren (zie Blok & De Gloppe 1983), lijkt ons dit een ongewenste zaak.

Nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs: te bereiken eindtermen

Een tweede aanleiding om aandacht te vragen voor deze vakonderdelen is de in aantocht zijnde Basisvorming. In het kader hiervan wordt door een zogenaamde eindtermencommissie gewerkt aan onder andere een omschrijving van de doelstellingen die met de verschillende vakonderdelen moeten worden bereikt.

Vanuit de visies van de veldverenigingen kan men in het kader van Basisvorming denken aan een groot aantal doelstellingen voor spreek- en luisteronderwijs. Een voorlopig overzicht:

- 1 de leerling moet weet hebben van:
 - communicatieve strategieën
 - spreek- en luisterdoelen/-functies
 - spreek- en luistermanieren/-stijlen
 - de relatie tussen verbale en non-verbale elementen
 - de relatie tussen cognitieve, indicatieve en interactie-sturende informatie en de strekking van de informatie
 - de situationele en sociaal-maatschappelijke factoren die invloed hebben op de spreek- en luistersituatie;
- 2 de leerling moet in staat zijn:
 - (zakelijke) gesprekken te voeren
 - telefoongesprekken te voeren
 - beschrijvingen en/of uitleg te geven
 - een beperkte samenvatting of een verslag te geven
 - deel te nemen aan discussies en vergaderingen
 - vragen te stellen en meningen naar voren te brengen.

Dit alles volgens cultureel bepaalde en geaccepteerde strategieën, presentatievormen en normen voor overzichtelijkheid en formulering.

Wij realiseren ons ook dat het hier, naast cognitieve en vaardigheidsdoelen, gaat om meer vormingsachtige doelstellingen gericht op emancipatie en (zelf-)reflectie. Deze zijn misschien minder goed 'meetbaar', maar even relevant voor het onderwijs aan de leerlingen.

Essentieel voor het bereiken van deze doelstellingen is het bestaan van een langjarige, uitgebalanceerde en toegankelijke methodiek. Deze zal aandacht moeten schenken aan:

- 1 een categorisering en karakterisering van spreek- en luistersituaties in opklimmende moeilijkheidsgraad;
- 2 aanwijzingen voor het realiseren van al die situaties binnen schoolse omstandigheden;

- 3 instrumenten waarmee de docent de situaties bespreekbaar en toetsbaar kan maken.

Onderzoeksvragen

Vanuit de hiervoor genoemde wensenlijst is de volgende onderzoeksvraag te formuleren:

Wat is leerpsychologisch en didactisch een verantwoorde ordening van situaties en doelstellingen die bij spreek- en luisteronderwijs dienen te spelen?

Deze vraag is mogelijk uit te splitsen in:

- 1 Een inventariserend onderzoek naar vragen als:
 - 1.1 In welke maatschappelijke en vervolgopleidings-situaties zijn spreken en luisteren problematisch of worden deze als problematisch ervaren? Om welke aspecten van de vaardigheden gaat het in deze gevallen?
 - 1.2 Welke eisen stelt de samenleving aan de spreek- en luistervaardigheid van de burgers in die verschillende situaties?
- 2 Een construerend onderzoek gericht op de vraag: Kan exemplarisch een didactisering worden opgesteld voor een curriculum in het v.o., dat rekening houdt met voornoemde eisen en situaties?

Vooraf het tweede onderzoek kan het onderwijsveld handvatten bieden voor een verantwoorde en doelgerichte aanpak van het spreek- en luisteronderwijs. Het is dan ook niet de bedoeling dat de eerste onderzoeksvraag los van de tweede onderzocht wordt.

Literatuur

- Griffioen, Jan & Harm Damsma *Zeggenschap. Grondslagen en een uitwerking van een didactiek van het Nederlands in het voortgezet onderwijs* Groningen, 1978 (2e herziene en vermeerderde druk)
- Janssen, Tanja & Helge Bonset *Empirisch onderzoek van het voortgezet moedertaalonderwijs* SLO, Enschede, 1987
- Leidse Werkgroep Moedertaaldidactiek *Moedertaaldidactiek. Een handleiding voor het voortgezet onderwijs* Muiderberg, 1980
- Lammers, D.H. 'Luistervaardigheid' in: Leidse Werkgroep Moedertaaldidactiek *Moedertaalonderwijs in ontwikkeling* Muiderberg, 1982
- Bezooijen, Renée van *Luistervaardigheid in de praktijk* Nijmegen, 1979 (Interne publikatie van het Instituut voor Fonetiek van de K.U.)
- Geus, Ad de, e.a. *Luisteren* DCN-cahier 5. Groningen, 1977

Onderwerp 2

Ontwikkeling van kwalificerende modules voor v.o.2/havo en vwo in het onderwijs Nederlandse taal en letterkunde, in samenhang met de verbetering van de aansluiting tussen voorbereidend hoger onderwijs en hoger onderwijs

Aanleiding/achtergrond

Voor het komend decennium wordt er binnen het onderwijsbeleid voorzien in een ontwikkelingsbeleid v.o.2 dat deels aansluit op de ontwikkelingskaders v.o.1 en Basisvorming, anderzijds rechtstreeks gericht is op verbetering van onderwijskwaliteit, verhoging van rendement, vergroting van efficiëntie en stroomlijning van de aansluiting op het hoger onderwijs.

In vervolg op de APVO2-adviezen 'Op breed spoor' en 'Richtlijnen voor modulering' en de VSNU/-ARVO-Conferentie 'Aansluiting vwo-ho' van 17-12-1987 geeft de departementale concept-beleidsnotitie *Modulering in het voortgezet onderwijs* een kader en uitgangspunten voor een samenhangend bovenbouwbeleid via herprogrammering in modulair onderwijs, gecombineerd met examen- en aansluitingsverbetering, met name door de opstelling van deelkwalificaties per vak. Deelkwalificaties honoreren specifieke kwaliteiten van leerlingen.

De ontwikkeling van deelkwalificaties bij het examenprogramma van het vak Nederlands zal gerelateerd zijn aan een herziening van het eigenlijke examenprogramma. De resultaten van lopend onderzoek naar het functioneren van het vak en het examen worden meegenomen in het komende ontwikkelingswerk.

Het overheidsstreven is algemeen gericht op het ontwikkelen en introduceren van een modulaire opzet in het hele voortgezet onderwijs volgend op de periode van basisvorming.

Deze grote beleidsoperatie 'versterking van de bovenbouw mavo-havo-vwo' heeft belangrijke *consequenties* voor vakdocenten en schoolleiding.

Ze betreft:

- wijzigingen in vakinhoudelijke kennis en doelstellingen;
- introductie en beheer van modulair onderwijs;
- verschuivingen in taakdefinitie en taakuitvoering van docenten: van kennisoverdracht naar begeleiding/studievaardigheidsontwikkeling; van onderwijsverzorging naar teamgewijs onderwijsbeheer.

De departementale *planning* gaat uit van 1988/89 als programmeerperiode waarin modules en deelkwalificaties worden opgesteld, 1989 als startjaar voor de projectmatige ontwikkeling van voorbeeld-leerplan-

nen op projectscholen.

De projecten belopen drie jaar, dus de gehele bovenbouw, en worden gesteund door een landelijk samengestelde ontwikkelingsgroep.

Een lichte vorm van projectevaluatie zal worden opgedragen aan de SVO. In ander onderzoek is niet voorzien.

De vakverenigingen hebben grote behoefte aan beantwoording van door deze beleidsontwikkelingen geactualiseerde onderzoeksvragen; ze stellen vast dat de voorgestelde veranderingen betrekking hebben op de *kern* van het v.o.2-leerplan, de *organisatie* en *uitvoering* van het vakonderwijs raken, deels een problematisering inhouden van de vigerende *didactiek* en zelfs de *taakinvulling* van docenten kunnen veranderen.

Met het oog op dit complex van fundamentele wijzigingsmogelijkheden vraagt het veld via de vakverenigingen om onderzoek op de volgende

Vraag- en probleemstellingen:

Het veld van het *moedertaalonderwijs* vertoont een forsere diversiteit in de praktische accentuering van doelstellingen en prioritering van deel-vakinhouden dan menig ander schoolvak; ook de specifiekere praktijkvormgevingen (qua arbeidsintensiteit, onderbouwing en dergelijke) door docenten bestrijken een breed spectrum.

Toch dient met name voor de sociaal-communicatieve doelstellingen die de laatste decennia breeduit winnen aan relevantie (met als kern de retorisering van het taalvaardigheidsonderwijs) de *vraag* gesteld te worden naar de mogelijkheden/beperkingen, de voordelen/risico's van striktere vormen van *modulering* van het zich op relatief complexe doelstellingen richtende onderwijs in taalvaardigheid Nederlands en literaire vorming.

Kernvragen zijn:

- a. Welke complexe taalvaardigheden of literaire vorming zijn *minimaal noodzakelijk* bij een gepaste definiëring van het vak Nederlands als 'voorbereidend hoger onderwijs'?
- b. Welke tijdsomvang, continuïteit en begeleidingsintensiteit zijn *minimaal noodzakelijk* om dit *kernleerplan* voor zoveel mogelijk leerlingen te realiseren?
- c. Wat zijn de *voordelen* dan wel de *beperkingen* van een modulaire onderwijsorganisatie van:
 1. complexere vormen van taalvaardigheids-onderwijs?
Bijvoorbeeld: in hoeverre vereist onderwijs gericht op complexe respectievelijk hogere taalvaardigheidsdoelen en -functies langere

leerlijnen dan in gemoduleerd onderwijs, zeker als daarbij tussentijdse 'afoetsing' aan de orde is?

2 literaire vorming?

Bijvoorbeeld: in hoeverre is bij literatuuronderwijs onderwijssextensievere organisatie via zelfstudieopdrachten en studievaardigheidsontwikkeling mogelijk of komen bij dergelijk gemoduleerd onderwijs cruciale vormings- en inzichtsdelen in het geding?

En welke succes/*faalcriteria* ten aanzien van leereffecten bij leerlingen, satisfactie van docenten, organiseerbaarheid en complexiteitsreductie van het leerplan (met het oog op verbetering van effectiviteit en efficiëntie) zijn bij gemoduleerd onderwijs voorhanden of kunnen ontwikkeld worden?

De verenigingen stellen voor niet alleen *deskundigen* maar ook de *betrokken leerkrachten* in te schakelen bij dit onderzoek. De *onderzoeksaanpak* zou dan in elk geval bestaan uit:

1. een *Delphi-onderzoek* onder een doorsnee van *moedertaalleerkrachten*;
2. een *conceptualiseringsonderzoek* ten aanzien van het *kernleerplan* dat zich voor de bovenbouw havo/vwo de laatste jaren aftekent, in verbinding met de verschillende *aansluitingsonderzoeken* die recent zijn verricht of actueel worden verricht;
3. enkele *gevalsstudies*, gericht op binnen dit 'moderne' paradigma werkende succesrijke leerkrachten, waarbij *moduleringsvormen* en de oriëntatie op het werken met *deelkwalificaties* een selectie criterium vormen.

Literatuur

- APVO-2 *Op breed spoor. Advies ontwikkelingsplan HAVO/VWO bovenbouw* Zeist, 1986
- APVO-2 *Richtlijnen voor modulering; een uitwerking van het advies 'Op breed spoor'* Zeist, 1987
- ARHO *Maatregelen ter vergroting en sturing van de instroom van hoger opgeleiden in de negentiger jaren* Den Haag, 1987
- Dalin, P. & V.D. Rust *Can schools learn?* IMTEC, Windsor, Berkshire, 1988
- Dyck, H. van, J. van den Elshout & K. Hoogeveen *Van Voortgezet Onderwijs naar HBO. Problemen. Oorzaken. Oplossingen* SVO, Den Haag, 1985
- Janssen, A.T.H. *De aansluiting tussen voortgezet onderwijs en hoger onderwijs* Den Haag, 1988
- Modulering in het voortgezet onderwijs* Beleidsnotitie. Den Haag, 1988

Onderwerp 3

Ontwikkeling van een strategiegeoriënteerde leesvaardigheidsdidactiek voor zwakkere leerlingen in heterogene klassen in de eerste fase van het Voortgezet Onderwijs.

Achtergrond van de onderzoeksvraag

Vooraf in het laatste decennium wordt duidelijk ontkend dat een goede leesvaardigheid onontbeerlijk is voor iedereen. In Amerika heeft dit geleid tot het geven van een hoge prioriteit aan het leesonderwijs: 'Becoming a nation of readers' (Anderson e.a. 1985). De prioriteit die in de USA aan leesonderwijs wordt gegeven blijkt ook uit de grote hoeveelheid publikaties bedoeld voor leerkrachten, lerarenopleiders en onderwijsbegeleiders die de International Reading Association publiceert. Ook de grote hoeveelheid aanwezig op de jaarlijkse conferentie, bedoeld om research en praktijk samen te brengen en ervaringen uit te wisselen wijst hierop. Van 1 tot en met 6 mei 1988 vond te Toronto de drieëndertigste conferentie plaats. Er waren 20 000 aanwezigen.

Een belangrijke reden voor de veldverenigingen LT en VON om onderzoek aan te vragen is de zorg om de kwaliteit van het onderwijs.

Vooraf voor zwakkere lezers is het leesonderwijs op de basisschool niet voldoende om zich in het voortgezet onderwijs staande te houden. Leraren Nederlands beginnen zich dat steeds meer te realiseren. Een voorbeeld: De laatste vijf jaar worden op de Hogeschool Midden Nederland nascholingscursussen gegeven over Lees- en schrijfproblemen in het voortgezet onderwijs. De aanmelding is ieder jaar overweldigend en neemt zelfs nog toe. Per jaar zijn er rond de 200 cursisten. Dat zijn leerkrachten uit alle vakken, remedial teachers, orthopedagogen en psychologen. Uit deze grote belangstelling blijkt heel duidelijk dat veel leerkrachten problemen hebben met leesdidactiek.

Ook blijkt dat het basis- en voortgezet onderwijs er vaak niet in slaagt leerlingen goed genoeg te leren lezen om de school zonder problemen te doorlopen: veel leraren en onderwijsbegeleiders voelen zich niet goed genoeg opgeleid om goed leesonderwijs te kunnen geven en beschikken niet over methoden en materiaal om mee te werken. Reguliere moedertaalmethodes schieten over het algemeen tekort en methodes om leerlingen te leren op een goede manier bij de verschillende vakken te lezen zijn zo goed als afwezig (Van Calcar & Henneman 1988). Veel leerkrachten grijpen bij remediëring van leesproblemen terug op leergangen van de basisschool, terwijl juist

voor zwakkere leerlingen die leergangen op de basisschool al niet goed functioneerden.

Er valt verder te verwachten dat de taak van leerkrachten nog zwaarder zal gaan worden. Wij doelen op de naderende invoering van de Basisvorming. De klassen zullen heterogener worden, waardoor de noodzaak voor iedere leraar gedifferentieerder te kunnen werken en met de wat zwakkere leerling te kunnen werken, nijpender wordt. Daarvoor moeten leraren zo goed mogelijk uitgerust zijn door goede scholing en adequate methoden.

Bestaand onderzoek

Op het gebied van (remedial) leesonderwijs wordt met name in Amerika veel onderzoek gedaan en er wordt veel materiaal ontwikkeld. Er is al bruikbare literatuur over de samenhang en samenwerking tussen research en praktijk en over mogelijkheden tot implementatie van nieuwe inzichten in de schoolpraktijk (Alverman, Moore & Conley 1987, Hoffmann 1986, Samuels & Pearson 1988).

Het vreemde is dat in Nederland het onderzoek naar leesvaardigheid en leesonderwijs in het voortgezet onderwijs nog nauwelijks van de grond is gekomen. Het onderzoek dat in Nederland wordt gedaan is grotendeels gericht op leesonderwijs in de basisschool. Er wordt bijv. goed onderzoek gedaan aan de KUN (door Mommers, Aarnoutse e.a.), RUG (door Bus e.a.), aan de VU (door v.d. Leij e.a.), Leiden (door Rispens e.a.).

De hoeveelheid onderzoek naar leesonderwijs aan leerlingen in het v.o. is veel geringer en nauwelijks gecoördineerd: bijv. HMN (Clemens en Henneman), KUB (Simons e.a.), RUU (Boonman en Kok).

Op het gebied van het leesonderwijs en de leesmethoden is vrij weinig gedaan. Van Calcar en Henneman beschrijven summier veranderingen die ons leesonderwijs de laatste decennia heeft doorgemaakt. De veranderingen zoals die te onderkennen zijn in sommige schoolboeken zijn voornamelijk gericht op het veranderen van het soort vragen dat bij teksten wordt gesteld, aandacht besteden aan tekstsoorten en tekststructuren en het summier aan de orde stellen van leesstrategieën (Van Calcar & Henneman 1988). Dit betekent nog geen fundamentele verandering van ons leesonderwijs, hoewel sommigen dat wel hebben voorgesteld (Hennephof, Van Lint), maar nauwelijks hebben uitgewerkt.

Het belangrijkste dat er moet gebeuren is een verandering van losse 'skilltraining' naar strategietraining. Een leerling moet leren hoe hij tot begrip kan komen. Er moet veel meer aandacht aan procesfactoren gegeven worden.

Ook moet het leesonderwijs meer geïntegreerd worden in alle vakken. In de praktijk van het Nederlandse voortgezet onderwijs is bovenstaande nog nauwelijks doorgedrongen.

Beter leesonderwijs impliceert ook een verbetering van de methoden voor evaluatie en diagnostiek (Farr & Carey 1986, Johnston 1983). Op Hogeschool Midden Nederland is al een begin gemaakt met een signaleringstoets Begrijpend lezen, waarmee verder onderzoek gedaan zou kunnen worden.

Onderzoeksvoorstellen:

1 Het uitwerken en uitproberen van een *programma voor strategietraining*. Die training is met name bedoeld om leerlingen te activeren tot lezen.

Strategieën zijn planmatige wijzen van handelen die lezers gebruiken om hun doelstelling te bereiken; die doelen kunnen zeer divers van aard zijn: nagaan of een tekst interessant is om te lezen; onbegrip van een passage opheffen; de betekenis van een woord achterhalen; controleren of een geïnterpreteerde redenering juist is, etc.

Strategieën moeten niet verward worden met *vaardigheden*. Dat zijn procedures die leerlingen na instructie snel kunnen uitvoeren, bijv. het onderscheiden van feiten en meningen, samenvatten van stukken tekst. Daarmee hebben die leerlingen echter nog geen strategie geleerd om tot *tekstbegrip* te komen. Dat is pas het geval, als de bedoelde vaardigheden gebruikt worden om een bepaald probleem op te lossen, dat zich aan de lezer voordoet op zijn weg naar tekstbegrip (Henneman & Van Calcar 1988). In Amerika is door Palancsar een programma gemaakt, waarmee leerkrachten leren strategietraining te geven. Dit programma zou uitgewerkt kunnen worden tot een leergang voor bijv. de brugklas. Daarna moet een aantal leraren getraind worden in het werken hiermee. De leergang zou uitgevoerd moeten worden op een aantal scholen en er zou onderzoek moeten worden gedaan naar het effect ervan. Het mooiste zou zijn een aantal leraren van verschillende vakken ermee te laten werken.

2 Van belang is ook het ontwikkelen van instrumenten om de leesvaardigheid van leerlingen te evalueren en te diagnostiseren. Een leraar zou beter en sneller in de gaten moeten krijgen hoe het met de leesvaardigheid van zijn leerlingen is gesteld. Dit betekent dat er toetsen moeten worden ontwikkeld. In de nascholing/schoolbegeleiding zouden leraren met deze instrumenten moeten leren omgaan. De instrumenten moeten worden uitgetoetst op een aantal scholen en er zou onderzoek moeten worden gedaan naar het effect ervan.

Literatuur

Anderson, R. *Becoming a nation of Readers* Center for the Study of Reading, 1985

Calcar, W. van & K. Henneman *Problemen met tekstbegrip* Interne publikatie SOL, 1988

Calcar, W. van & K. Henneman 'Leesonderwijs en Taalbeschouwing' in: *Het Schoolvak Nederlands. Tweede conferentie Antwerpen 1987*

Clemens, J. & K. Henneman *Signaleren en diagnostiseren van leerlingen met lees- en schrijfproblemen in het voortgezet onderwijs* Utrecht, Interne publikatie SOL, 1988

Farr, R. & R.F. Carey *Reading. What can be measured?* Newark, DE.: IRA, 1986

Johnston, P. *Reading comprehension assessment* Newark, DE.: IRA, 1983

Palancsar, A.S. & A.L. Brown 'Reciprocal teaching of comprehension-fostering and comprehension-monitoring activities' in: *Cognition and instruction* (2) p. 117-175, 1984

Samuels, S. & P. Pearson *Changing School Programs. Principles and Case Studies* Newark, DE.: IRA, 1988

Onderwerp 4

Taalvaardigheidsonderwijs in het Hoger Beroepsonderwijs als onderdeel van een geplande leerweg

Achtergrond van de onderzoeksvraag

De grote diversiteit van opleidingen in het Hoger Beroepsonderwijs maakt het systematisch ontwikkelen van lesmethodes en het maken van lesmateriaal voor docenten taalbeheersing problematisch.

Bovendien gaat het in het hbo vaak om kleine secties (soms zelfs om éénlingen), waardoor een docent zeer geïsoleerd moet werken. Er is ook geen specifieke lerarenopleiding voor het hbo, er zijn geen didactische handboeken, er zijn weinig leerboeken.

Met het oog op deze problematiek organiseert de sectie Nederlands van Levende Talen al een aantal jaren themadagen voor docenten in het hbo, waar altijd een grote behoefte blijkt aan informatie over de ontwikkeling van het vak taalbeheersing aan andere opleidingen. (Zie ook de onder 'literatuur' genoemde verslagen van deze themadagen.)

Daarnaast is het zo, dat het onderwijs in het hbo onder invloed van veranderende eisen vanuit de maatschappij naar vormgeving en inhoud in beweging is. Modularisering van de leerinhouden en extensivering van de begeleiding brengen ingrijpende veranderingen met zich mee, ook voor het vak taalbeheersing, zoals bijv. een versterkte tendens tot integratie van taalbeheersingsonderwijs en andere vakken. Deze ontwikkelingen leiden tot een zeer diverse aanpak van het taalvaardigheidsonderwijs in verschillende hbo-opleidingen.

Er is in deze onoverzichtelijke situatie onder docenten taalvaardigheid in het hbo grote behoefte aan een instrumentarium waarmee zij hun bijdrage aan de taalvaardigheid van de studenten systematischer in kaart kunnen brengen en plannen, en af kunnen stemmen op ontwikkelingen die elders in het hbo plaats vinden.

Onderzoeksvraag

Er is naar onze mening in deze zich snel ontwikkelende situatie grote behoefte aan onderzoek op de volgende tweeledige vraag:

Welke eisen moeten er gesteld worden aan de taalvaardigheid van hbo-abituriënten op grond van de verschillende beroepsvelden waarin zij gaan functioneren, en daarmee aan het onderwijs in de taalvaardigheid aan de hbo-instellingen?

Naar deze vragen is nauwelijks onderzoek gedaan. Noch naar de vraag aan welk communicatief profiel abituriënten van het hbo zouden moeten beantwoorden, noch naar de vraag op welke wijze studenten daarop voorbereid moeten worden. Dit laatste aspect betreft het vak taalbeheersing zelf, maar ook het vak taalbeheersing in zijn relatie tot andere vakken en ook de wijze waarop alle vakken samen in de werkwijzen die zij hanteren, een bijdrage leveren aan het communicatief profiel van de abituriënt. Inzicht in deze vragen is gewenst om in het hbo te kunnen komen tot gefundeerde instellingswerkplannen.

Nadere omschrijving van het gewenste onderzoek

De sectie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen en de Vereniging voor Onderwijs in het Nederlands vragen om een onderzoek naar de situatie m.b.t. een aantal op meerdere dimensies verschillende hbo-opleidingen. Verschillende dimensies zouden kunnen zijn: de aard van het beroepsveld, de omvang van de opleiding, de hoeveelheid aandacht voor het vak taalbeheersing in de gegeven situatie, e.d.

Het onderzoek kan zich richten op subvragen als:

- Welke communicatieve situaties, taken, en rollen zijn in de betreffende beroepsvelden vanuit taakperspectief en vanuit een perspectief van persoonlijk functioneren te onderscheiden als problematisch in die zin, dat daar in voorafgaand onderwijs op voorbereid moet worden?
- Welke communicatieve situaties, taken, en rollen zijn in het opleidingstraject zelf te onderscheiden als problematisch in die zin, dat daar in (vooraf-

gaand) onderwijs op voorbereid moet worden?

- Welke opvattingen bestaan in de betreffende beroepsvelden over de eisen die aan afgestudeerden op het punt van taalvaardigheid gesteld moeten worden?
- Welke consequenties heeft één en ander voor de programma's van de betreffende opleidingen? Het antwoord op deze vraag moet uitgangspunt kunnen zijn voor een zelfstandige vertaling van deze eisen door de opleiding zelf. Deze laatste vraag veronderstelt tevens inzicht in de huidige situatie van het vak taalbeheersing en in de wijze waarop het communicatief profiel van de abituriënt op dit moment tot stand komt, en dus in preliminaire vragen als:
 - Welke onderwijsmethodes en -programma's worden gebruikt en hoe functioneren deze in de praktijk?
 - Hoe worden deze methodes en programma's door docenten en studenten gewaardeerd?
 - Welke bijdragen leveren andere vakken aan de taalvaardigheid?

Het onderzoek dient zodanig opgezet te worden, dat het onderzoeksinstrumentarium en de resultaten bruikbaar zijn voor andere opleidingen in die zin, dat deze op basis van de onderzochte gevallen conclusies kunnen trekken aangaande hun eigen praktijk. Dat betekent, dat het onderzoek tenminste ook moet opleveren:

- inzicht in de *algemene eisen* te stellen aan de curricula taalvaardigheid in het hbo op grond van de nieuw ontstane situatie;
- een *conceptueel kader* waarmee het eigen leerplan taalvaardigheid in kaart gebracht kan worden in relatie tot het totale leerplan van de opleiding;
- een *analysemodel*, dat docenten en opleidingen in staat stelt voor hun eigen opleiding respectievelijk beroepsveld een analyse te maken van aan uitstromers te stellen taalvaardigheidseisen.

Hoewel wij ons bewust zijn van het feit, dat het hbo, afgezien van de Lerarenopleidingen niet tot de reguliere onderzoeksterreinen van SVO behoort, dienen wij toch opnieuw een daarop betrekking hebbend verzoek bij u in. De speciale aard van onze aanvraag, die namelijk een deelaspect beslaat van de aansluiting onderwijs — arbeidsmarkt, wettigt dat ons inziens. Een andere reden ligt in het belang dat wij hechten aan een goede longitudinale ordening van inhouden en werkwijzen bij het vak Nederlands. Wij willen blijven benadrukken, dat, waar er voor vakgericht onderzoek in het hbo geen andere reali-

seringsmogelijkheden lijken te zijn, SVO nog de meest aangewezen instantie lijkt om zich dit probleem aan te trekken.

Naar alle waarschijnlijkheid zullen de in de inleiding aangeduide veranderingen in vormgeving en inhoud van het hbo zich vooral de eerstkomende jaren sterk manifesteren. De resultaten van het onderzoek zouden een rol moeten kunnen spelen in dit proces van uitkristallisatie, en daarom op betrekkelijk korte termijn beschikbaar moeten zijn.

Literatuur

Moedertaalonderwijs in het Hoger Beroepsonderwijs. Verslag van de themadagen taalvaardigheidsonderwijs Enschede, SLO, 1982

Taalvaardigheid in het Hoger Beroepsonderwijs. Lezingen, materialen en werkgroepsverslagen van de nascholingsdagen over schrijfvaardigheid in het Hoger Beroepsonderwijs georganiseerd door de sectie Nederlands van de Vereniging van Leraren Levende Talen Enschede, SLO, 1984

Taalbeheersing in het Hoger Beroepsonderwijs; HBO-dagen 1984-1986. Verslagen van werkgroepen en lezingen, gehouden op nascholingsbijeenkomsten voor docenten taalbeheersing uit het Hoger Beroepsonderwijs Z.p., Levende Talen, 1988

Adressen van de auteurs in dit nummer

Jan Berits, De Rougemont-Nes 16,
1862 AB Bergen (NH)

Martien de Boer, Tweede Helmersstraat 40,
1054 CK Amsterdam
tel. 020 — 182268

Yke Meindersma, Witte Singel 8,
2311 BG Leiden
tel. 071 — 132592

Xander Noë, Jacob Canisstraat 38,
6521 HV Nijmegen
tel. 080 — 223672

Anneke Zaalberg, Middelstegracht 12 b,
2312 TW Leiden
tel. 071 — 144187
